

ΤΙ ΕΙΣΗΓΕΙΤΟ ΤΟ 1983 Ο ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΔΕΙΜΝΗΣΤΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ ΔΟΥΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΣΤΟΝ ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ. ΠΟΥ ΔΥΣΤΥΧΩΣ ΕΠΑΛΗΘΕΥΘΗΚΕ ΠΛΗΡΩΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΟΥ ΣΥΝΕΧΙΖΕΙ ΝΑ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΑΙ

Υπηρεσιακό Σημείωμα: Για τον κ. Πρωθυπουργό
Άκρωσ Απόρρητο-Ειδικού Χειρισμού

Νέα Υόρκη, 1.4.1983

1. Ο ΤΡΟΠΟΣ ΧΕΙΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ μετά την εισβολή έβλαψε την ελληνική πλευρά. Παρασύρθηκαν οι Ελληνοκύπριοι, αλλά και εμείς, σε επιδίωξη λύσης. Ήταν όμως αδύνατο, ιστορικά, πολιτικά και διπλωματικά, να επιτύχουμε οτιδήποτε που θα συνιστούσε πραγματική, υπέρ των Ελληνοκυπρίων, βελτίωση του status quo. Γιατί οποιαδήποτε λύση ή διευθέτηση προβλήματος δεν μπορεί παρά να αντανακλά τις ισορροπίες δύναμης των παραγόντων που το καθορίζουν. Και η ισορροπία των παραγόντων που προσδιορίζαν, και εξακολουθούν να προσδιορίζουν το Κυπριακό, είναι απόλυτα δυσμενής για την ελληνική πλευρά. Η Τουρκία κατέχει τη μισή Κύπρο και στρατιωτικά υπερέχει της Ελλάδος. Είναι δύσκολο να υποθέσει κανείς ότι θα 'ταν εφικτό να διώξουμε τα τουρκικά στρατεύματα από την Κύπρο με στρατιωτικά μέσα. Εξάλλου, οι δύο υπερδυνάμεις, που θα μπορούσαν ν' ασκήσουν αποφασιστική πίεση στην Τουρκία, δίνουν, για δικούς της η καθεμία λόγους, μεγαλύτερη σημασία στον τουρκικό σε σχέση με τον ελληνικό παράγοντα. Αλλά και οι φιλικές ακόμα προς τους Ελληνοκυπρίους χώρες δεν είναι διατεθειμένες να εξωθήσουν την υποστήριξή τους πέραν ενός ορισμένου, ακραίου έστω, σημείου ασφαλείας των σχέσεών τους με την Τουρκία. Και για τους Άραβες και για τους Αδέσμευτους η Άγκυρα μετράει. Συχνά μάλιστα περισσότερο από την Αθήνα. Κατά συνέπεια, ούτε στρατιωτικά μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα μεταβάλουμε τις δυσμενείς για μας ισορροπίες σε σχέση με το Κυπριακό, ούτε αποφασιστική διπλωματική υποστήριξη μπορούμε να περιμένουμε για να επιτύχουμε λύση ευνοϊκή για τον κυπριακό ελληνισμό.

2. Επομένως, οι δικαιοδικές συνομιλίες ήταν εξ υπαρχής καταδικασμένες. Και όχι μόνον αυτό. Έτσι όμως που έγιναν τελικά, συνέβαλαν σε παγίωση των τουρκικών επιτευγμάτων, εξώθησαν τους Ελληνοκυπρίους σε επιζήμιες παραχωρήσεις, προκάλεσαν «παροπλισμό» του φρονήματος των Ελληνοκυπρίων και απάθεια μιας ευρύτερης, διεθνούς, κοινής γνώμης. Ιδίως ήταν αδιανόητο ότι έγιναν συνταγματικές συνομιλίες. Γιατί το Σύνταγμα απλώς αναγνωρίζει διαμορφωμένες ήδη πραγματικότητες. Δεν τις διαμορφώνει, παρά μόνο ίσως δευτερευόντως και μετά από πολλά χρόνια λειτουργίας. Οι δικαιοδικές συνομιλίες θα μπορούσε να 'ταν χρήσιμες αν είχαν διεξαχθεί με τη βεβαιότητα ότι δεν είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε λύση και αν είχαν χρησιμοποιηθεί μόνο για να εκθέτουν την τουρκική αδιαλλαξία.

3. Γι' αυτό πιστεύω ότι ήταν σωστή η πρόταση να ζητήσουμε πρωταρχικά, ως προϋπόθεση οποιασδήποτε άλλης κίνησης, την αποχώρηση του τουρκικού στρατού από την Κύπρο. Να επιδιώξουμε δηλαδή τη μεταβολή του σημαντικότερου από τους καθοριστικούς παράγοντες του Κυπριακού. Οι «ρεαλιστές» αντιλέγουν ότι τέτοιος στόχος είναι ανέφικτος και ότι η πολιτική αυτή αποτελεί ουτοπία. Αλλά ουτοπία είναι και η αναζήτηση λύσης κάτω από τις ισχύουσες ισορροπίες δύναμης. Και ανάμεσα στις δύο ουτοπίες πολιτικά συμφέρει ασφαλώς εκείνη με την επιδίωξη της οποίας διατηρούνται τουλάχιστον αλώβητες, ασυμβίβαστες, οι αρχές στις οποίες στηρίζει η Κύπρος τα αιτήματά της.

4. Συνακόλουθα προς τα ανωτέρω προκύπτει ότι μια πολιτική δραστήριας αγωνιστικής αναμονής είναι ίσως η λιγότερο επιζήμια επιλογή στη χάραξη μιας κυπριακής πολιτικής. Κύρια στοιχεία μιας τέτοιας πολιτικής θα 'ταν η μαξιμαλιστική προβολή του θεμελιώδους αιτήματος αποχώρησης του τουρκικού στρατού και αποκατάστασης της πλήρους κυριαρχίας της κυπριακής κυβέρνησης, η συντήρηση της οικονομίας της Κύπρου, η διατήρηση της κοινωνικής της συνοχής, η επιδίωξη των αρμονικότερων δυνατών σχέσεων μεταξύ Αθηνών-Λευκωσίας και, σημαντικότερο, η εξάντληση κάθε δυνατότητας για κάποια στρατιωτική ενίσχυση της Κύπρου.

5. Για την πολιτική αυτή ακούγεται συνήθως ο εξής αντίλογος:

«Η πάροδος του χρόνου παγιώνει τη διχοτόμηση. Αν συνεχιστεί αυτή η κατάσταση, η Κύπρος θα χωριστεί οριστικά». Νομίζω ότι μια τέτοια προσπέλαση του παράγοντα χρόνος είναι υπεραπλουστευμένη. Γιατί δεν μπορεί να εξετάσουμε το στοιχείο του χρόνου in abstracto, ανεξάρτητα από τις δυνατότητες που προσφέρονται για ένα συγκεκριμένο συμβιβασμό κατά τη διαδρομή του χρόνου. Αν δηλαδή είχε προσφερθεί στους Ελληνοκυπρίους μία λύση που θα συνεπήγετο απώλειες, αλλά που πάντως θα συνιστούσε βελτίωση σε σχέση με τη σημερινή πραγματικότητα, και την απέρριπταν οι Κύπριοι αναζητώντας το άριστο, τότε αυτό θα 'ταν ασαφής στάση, και θα μπορούσε να επικαλεστεί κανείς έναντι της ότι η διαδρομή του χρόνου παγιώνει την κατάσταση. Εφόσον όμως όλα αυτά τα χρόνια τίποτα απ' όσα προτάθηκαν δεν συνιστούσε βελτίωση υπέρ των Ελληνοκυπρίων σε σχέση με το status quo, αλλά καθιέρωση καταστάσεων σαφώς δυσμενέστερων (νομιμοποίηση αποτελεσμάτων κατοχής-συγκυριαρχία), δηλαδή με άλλα λόγια καταστάσεων στις οποίες, στη χειρότερη περίπτωση, θα καταλήγαμε λόγω της παρόδου του χρόνου, τότε είναι προφανές ότι το στοιχείο του χρόνου καθίσταται άσχετο (irrelevant).

6. Αλλά και αν ακόμα δεχθούμε ότι θα παγιωθεί η σημερινή διχοτόμηση de facto, και πάλι θεωρώ ότι μια τέτοια εξέλιξη είναι λιγότερο επικίνδυνη για την εθνική και φυσική επιβίωση του κυπριακού ελληνισμού από οποιαδήποτε λύση ισότιμης και εξ' αδιαίρετου συγκυριαρχίας Ελλήνων και Τούρκων πάνω σ' ολόκληρη την Κύπρο. Ακόμα και η εύλογα κακόφημη διπλή ένωση θα 'ταν λιγότερο επικίνδυνη λύση. Στο σημείο αυτό θα 'ταν ίσως χρήσιμο να θυμίσω ότι η διπλή ένωση έχει καταγραφεί στη «μυθολογία» του Κυπριακού ως σύνθημα. Δηλαδή λειτουργεί ανεξάρτητα από το πολιτικό νόημά της. Είναι λέξη απεχθής, συνώνυμο της διχοτόμησης και της επέκτασης της Τουρκίας στην Κύπρο και των «νατοαμερικανικών συνωμοσιών». Όταν ακόμα η Τουρκία απουσίαζε από την Κύπρο, είχε αποβλέψει στη διχοτόμηση και θα 'ταν διατεθειμένη, ίσως, να δεχθεί τη διπλή ένωση, ως το καλύτερο μέσο για να εγκατασταθεί σ' ένα τμήμα της Κύπρου. Αλλά η Τουρκία εισέβαλε και εγκαταστάθηκε στη βόρεια Κύπρο το 1974. Και μάλιστα χωρίς κανένα αντάλλαγμα. Δεν έχει

κανένα λόγο τώρα να θέλει τη διπλή ένωση. Γιατί ασφαλώς δεν επιθυμεί να επεκτείνει τα όρια της Ελλάδος. Ήδη η Τουρκία επιδιώκει να ελέγξει ολόκληρη την Κύπρο. Πρώτο βήμα θα είναι η εξασφάλιση της δικαιοδικής, ισότιμης συγκυριαρχίας υπό την εγγύησή της. Και μετά βλέπομε. Αυτή τη μεταβολή της ιστορικής πραγματικότητας, ότι δηλαδή πρώτος κίνδυνος δεν είναι πλέον η διχοτόμηση ή η ένωση αλλά η δικαιοδική συγκυριαρχία και η τουρκική επιρροή, οι Ελληνοκύπριοι δεν την έχουν συνειδητοποιήσει. Δεν τους το επέτρεψε η σύγχυση που καλλιέργησε η πολιτική τους ηγεσία. Ασφαλώς θα 'ταν κακή εξέλιξη η διπλή ένωση γιατί θα καθιέρωνε τη διχοτόμηση και θα δημιουργούσε ένα επισφαλές ελληνοτουρκικό σύνορο. Είναι όμως οπωσδήποτε χειρότερη η ομοσπονδιακή συγκυρίαρχη λύση που θα κατέληγε σε τουρκικό έλεγχο σ' ολόκληρο το νησί. Γι' αυτό εξακολουθώ να πιστεύω ότι η πολιτική της παράταξης του status quo παραμένει η λιγότερο επιβλαβής επιλογή για τους Ελληνοκυπρίους και για το έθνος γενικότερα.

7. Υπάρχουν ακόμη δύο αντιρρήσεις για την πολιτική της αγωνιστικής αναμονής.

α) Λέγουν ότι οι Κύπριοι βαρέθηκαν και ότι είναι έτοιμοι για οποιοδήποτε συμβιβασμό. Και αυτό είναι υπεραπλούστευση. Ισχύει ίσως για κάποιο κυπριακό κατεστημένο, πολιτικό και οικονομικό. Όχι όμως για το λαό, που η διάθεση και το φρόνημά του δεν είναι δοσμένο. Με κατάλληλη ηγεσία, και το φρόνημα μπορεί να τονωθεί και η διάθεση να αλλάξει. Χαρακτηριστικά αναφέρομαι στην περίπτωση της επίσκεψης του Έλληνα Πρωθυπουργού τον Ιανουάριο του 1982. Εκεί αποκαλύφθηκαν όλες οι δυνατότητες και το δυναμικό του κυπριακού ελληνισμού. Και προσθέτω ότι τόση ήταν η απήχηση των θέσεων της ελληνικής κυβέρνησης, ώστε στην προεκλογική περίοδο ο Συναγερμός και η ΕΔΕΚ συναγωνίζοντουσαν σε πλειοδοσία γύρω από τις θέσεις Παπανδρέου. Και ο κ. Κυπριανού με τα συνθήματα αυτά έκανε τον προεκλογικό του αγώνα, παρεμβάλλοντας μόνο επιδέξιες φραστικές αλλοιώσεις. Ένας από τους σημαντικότερους λόγους του «μουδιάσματος» του κυπριακού ελληνισμού είναι ότι γνωρίζει ότι φυσικό του στήριγμα είναι η Ελλάδα, που όμως αντικειμενικά αδυνατεί

να του προσφέρει αποφασιστική υποστήριξη σε περίπτωση μείζονος κινδύνου.

β) Και λέγουν ακόμα, ότι και στην Ελλάδα υπάρχει κόπωση. Ότι στο φάσμα του ελλαδικού πολιτικού κόσμου υπάρχουν και εκείνοι που έχουν διαγράψει τη δυνατότητα να διατηρήσει ο ελληνισμός την Κύπρο. Τρομάζουν από τις επιπτώσεις που έχει το Κυπριακό στην εξωτερική πολιτική της Ελλάδας και τους κινδύνους της εκκρεμότητας. Και είναι, κατά συνέπεια, έτοιμοι να δεχθούν οποιαδήποτε ρύθμιση, αρκεί να είναι κάπως ευπρόσωπη. Ανεξάρτητα από τους εθνικούς, ιστορικούς και ηθικούς λόγους που θα μπορούσε να αντιτάξει κανείς σε όσους έτσι πιστεύουν, υπάρχει και ένα επιχείρημα που παρουσιάζει ακόμη μεγαλύτερη πειστικότητα. Αν το Κυπριακό κλείσει τώρα με μία συμφωνία που θα καθιέρωνε τη δικαιοδική συγκυριαρχία υπό την τουρκική εγγύηση, η Άγκυρα θα επωφεληθεί για να προωθήσει αποφασιστικό έλεγχο στην Κύπρο. Σε μια τέτοια περίπτωση, η Ελλάδα θα αναγκασθεί από τα πράγματα να κινηθεί, ή και να συρθεί, προς υπεράσπιση των Κυπρίων. Αλλά από θέση ακόμα πιο ανίσχυρη από τη σημερινή, λόγω των προωθημένων θέσεων που θα έχει επιτύχει η Τουρκία. Το αποτέλεσμα θα 'ναι μια γενικότερη εθνική ταπείνωση. Και κάτι ακόμα. Η Ελλάδα, που τόσο πιέζεται από την Τουρκία, δεν έχει κανένα λόγο να τη διευκολύνει αποδεχόμενη μια λύση του Κυπριακού, και μάλιστα μια επιζήμια για τον ελληνισμό ρύθμιση. Ακόμα και Κινέζοι αν κατοικούσαν στην Κύπρο και αντιμάχονταν την Τουρκία, θα 'χαμε κάθε λόγο να τους ενισχύουμε προκειμένου να παρενοχλούμε τους Τούρκους.

8. Ως προς τη συζήτηση του Κυπριακού στη Γενική Συνέλευση, τον προσεχή Μάιο, που σκέπτεται να ζητήσει η κυπριακή κυβέρνηση, νομίζω, σύμφωνα με τ' ανωτέρω, ότι μάλλον θα βλάψει. Γιατί, όπως εξέθεσα και σε πρόσφατο τηλεγράφημά μου, η απόφαση που θα ληφθεί, με συγκατάθεση της κυπριακής κυβέρνησης, θα δώσει νέα ζωή στον στείρο δικαιοδικό διάλογο. Ουσιαστικά θα φθάσουμε στο σημείο να εφαρμοσθεί το διαβόητο minimum πρόγραμμα με το πρόσχημα της εξουσιοδότησης του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Η άποψή μου είναι ότι η κυπριακή κυβέρνηση θα πρέπει να χειρισθεί

έτσι τις δικαιοδικές συνομιλίες, το προσεχές δίμηνο, ώστε να καταδειχθεί, για μία ακόμη φορά, η τουρκική αδιαλλαξία και εν συνεχεία να τις διακόψει. Να αποσύρει όλες τις μέχρι τώρα αποφάσεις της κυπριακής πλευράς. Και στην ατμόσφαιρα της κρίσης που θα δημιουργηθεί να προσφύγει στο Συμβούλιο Ασφαλείας, θέτοντας το θέμα της στρατιωτικής κατοχής του κυπριακού εδάφους.

Θα μπορούσε να μας αντιταχθεί ότι σε μια τέτοια προσπάθεια δεν θα έβρισκε υποστήριξη, αφού, όπως ανέφερα, ο διεθνής παράγοντας αποδίδει μεγαλύτερη σημασία στην Τουρκία από όση στην Ελλάδα. Και ως προς μεν το Συμβούλιο Ασφαλείας, μπορούμε να ακολουθήσουμε την πρόσφατη επιτυχή τακτική της Νικαράγουα. Να μη ζητήσουμε εν ανάγκη απόφαση, αλλά απλώς, διευρύνοντας τη συζήτηση και τους ομιλητές, να εκθέσουμε την Τουρκία. Ως προς τη Γενική Συνέλευση, όπου στη συνέχεια θα 'πρεπε να αχθεί το Κυπριακό, ισχύουν τα εξής: Είναι φυσικό οι Αδέσμευτοι να θέλουν ν' αποφύγουν το δίλημμα να διαλέξουν μεταξύ Τουρκίας και ελληνισμού και να συνιστούν μετριοπαθή, ανούσια, σχέδια απόφασης. Αν όμως επιμείνουμε, θα 'ναι υποχρεωμένοι να λάβουν θέση στο θέμα της κατοχής και της εισβολής και μπορεί να ελπίζουμε σε κάποιο σκληρό σχέδιο απόφασης με μικρή όμως πλειοψηφία. Θα 'ναι προτιμότερο από οποιοδήποτε παροπλισμένο σχέδιο που θα το ψήφιζε και αυτή ακόμη η Τουρκία.

Επαναλαμβάνω ότι την πολιτική αυτή εισηγούμαι βάσει του συλλογισμού που εξέθεσα ανωτέρω: Ότι η ουτοπία του αγώνα είναι λιγότερο βλαπτική από την ουτοπία του ρεαλισμού.

Μιχάλης Δούντας
Μόνιμος Αντιπρόσωπος
στα Ηνωμένα Έθνη

Δρ. Ευριπίδης Μπίλλης

Υ.Γ. Ο αείμνηστος Μιχάλης Δούντας υπήρξε κατά αντικειμενική γνώμη ο μέγιστος Έλληνας Διπλωμάτης των δεκαετιών του 1970 και 1980. Υπενθυμίζω ότι μαζί με το άλλον αείμνηστον επίσης ισάξιο Έλληνα διπλωμάτη Θέμο Στοφορόπουλο, παραιτήθηκαν αμφότεροι από το διπλωματικό σώμα, θυσιάζοντας την εργασία τους και μία λαμπρή διπλωματική καριέρα. Ο μεν Δούντας και από πρέσβης στη Μόσχα και ο Στοφορόπουλος και από πρέσβης στην Λευκωσία

Όταν ο Ανδρέας Παπανδρέου στο Νταβός της Ελβετίας το 1988 πρόδωσε με το mea culpa του τα Εθνικά Θέματα της πατρίδας μας.

«Όσον πιο γρήγορα αφυπνιστούμε από βολικούς παρηγορητικούς μύθους που καλλιεργούνται από αδυναμίες της Ελλάδας, κομματικά συμφέροντα αλλά και ξένες επιρροές ..... Αλλοίμονο στους λαούς που πιστεύουν ότι σε αναμέτρηση με επεκτατικούς επιθετικούς γείτονες, είναι χαμένοι από χέρι